

Een greep uit de Heerlense rijksmonumenten

Hoofdkantoor Oranje-Nassaumijnen

In 1931 werd in het centrum van Heerlen een gloednieuw hoofdkantoor gebouwd voor de Oranje-Nassaumijnen. Het complex, destijds aan de rand van het terrein van de eerste Oranje-Nassamijn gelegen, is een ontwerp van de Haagse architect Dirk Roosenburg (1887-1962), die in Heerlen eerder de sokkel van het Heilig Hartbeeld op het Tempsplein ontwierp.

Bij de bouw van de constructie is rekening gehouden met een eventuele verzakking van de ondergrond ten gevolge van de mijnbouw. Een probleem dat ook in de 21ste eeuw nog voorkomt in de Limburgse bodem, maar de mijnactiviteit vond indertijd natuurlijk in de achtertuin van het kantoor plaats.

Het voormalige hoofdkantoor werd medio jaren negentig – in voorbereiding op de verklaring tot rijksmonument in 1999 – grondig gerestaureerd. Tijdens die restauratie is het gebouw ontdaan van zijn witte kleur: sindsdien is het totale pand in het groen gestoken. En groen of niet: het is een van de grootste nog overeind staande herinneringen aan de zo glorieuze tijd van de mijnbouw in Nederland.

Stadhuis van Heerlen

Wie de naam Frits Peutz (1896-1974) kent, denkt ongetwijfeld direct aan de vele gebouwen binnen de Heerlense gemeentegrenzen die door de architect zijn ontworpen. Een van zijn bekendste ontwerpen is het stadhuis van Heerlen, gebouwd tussen 1936 en 1938, aan het tegenwoordige Raadhuisplein.

Het nieuwe stadhuis verving eind jaren dertig het uit 1877 stammende gemeentehuis, dat we later op deze plaats zullen bespreken. Dat pand werd vervangen door dit gebouw, met zijn in het oog springende, platte dak. In het oorspronkelijke plan zou er rechtsvoor nog een markant torentje op het dak zijn geplaatst. Later werd dit idee definitief losgelaten.

Als we het stadhuis van binnen bekijken, wordt Peutz' interesse in de Romeinse en Griekse bouwkunst direct duidelijk: het interieur heeft veel weg van een groots amfitheater uit de oudheid, met langgerekte, brede trappen, die doen denken aan de tribunes van zulke theaters.

Hema-pand

Het opvallende winkelpand (rechts) bij het stadhuis van Heerlen is de voormalige vestiging van de HEMA. Het gebouw werd in 1939 opgeleverd en in 1940 geopend naar een ontwerp van de architect Dirk Brouwer (1899-1941), die zich sterk liet inspireren door de Nieuwe Zakelijkheid en het functionalisme.

Nog geen jaar na de opening werd architect Brouwer als verzetsman geëxecuteerd. De verbouwing van een deel van het café-restaurant in 1959 werd daarom overgelaten aan de architecten Schwencke en Stoks. Precies veertig jaar nadien werd het pand een van de 150 rijksmonumenten van Heerlen.

In de jaren na de opening werd de omgeving van het nieuwe pand bijna volledig volgebouwd. Dat had uiteindelijk geen positief effect op de aantrekkelijkheid van het warenhuis. De HEMA betrok een nieuw gebouw in de Saroleastraat en dit pand verloor steeds meer huurders. Tegenwoordig zit er nog een horecagelegenheid, maar het grootste deel staat leeg.

Huis de Luijff

We laten het werk van Jan Stuyt even los met een uitstapje naar Huis de Luijff, dat om meerdere redenen een bijzonder pand genoemd mag worden. Hoewel er verschillende jaartallen worden gegeven, staat het herenhuis er in ieder geval al enkele eeuwen. Dat was bijvoorbeeld ruim voor het dempen van de laatste delen van de Heerlense stadsgracht aan de Bongerd in 1899. Huis de Luijff stond aan de oever van dit water.

Afgezien van het feit dat het pand sinds 1967 een rijksmonument is – samen met zo'n 150

andere bouwwerken in de gemeente Heerlen – heeft de minister in februari Huis de Luijff, in combinatie met het Glaspaleis, voorgedragen voor de titel Europees erfgoed. De reden daarvoor zit 'm onder meer in het gegeven dat een van de oprichtingsverdragen van een van de voorlopers van de Europese Unie in dit pand werd ondertekend.

Overeenkomstig met veel andere panden van deze soort, is het alles behalve gebouwd om op te kunnen vallen in deze tijd. Het ligt dan ook redelijk weggestopt aan het Wilhelminaplein. In tegenstelling tot veel andere gebouwen aan de Bongerd (zoals hotel Cloot) heeft Huis de Luijff de tand des tijds wel doorstaan.

Villa Haex

De leidinggevendenden van de Oranje-Nassaumijnen lieten aan het begin van de vorige eeuw in Heerlen een groot aantal woningen voor henzelf bouwen, waarvan Villa Haex (onder) er één is. Albert Clément Haex (1878-1949) was er de eerste bewoner van.

Een groot deel van deze stadsvilla's is ontworpen door Jan Stuyt (1868-1934). De van oorsprong uit Purmerend afkomstige architect

ontwierp dit pand, dat sinds 1999 een rijksmonument is, in eclectische stijl.

De woning werd in 1911-1913 gebouwd en heeft haar oorspronkelijke functie eind jaren zeventig ingeruild voor die van kantoorpand. Zo deed het in de jaren tachtig dienst als kantoorruimte voor de opvolger van de mijnen, maar die vestiging verhuisde in 1988 naar Amsterdam.

Villa Duysens

In navolging van Villa Haex is Villa Duysens een ander mooi voorbeeld van een door Jan Stuyt ontworpen stadsvilla in het centrum van Heerlen. Het van oorsprong vrijstaande pand werd in 1919 naar traditionalistisch idee gebouwd aan wat toen de Schinkelstraat heette. Tegenwoordig gaat deze straat door het leven als de Honingmannstraat en ligt de villa schuin tegenover een van de ingangen van het Corio Center.

In tegenstelling tot veel andere Heerlense stadsvilla's is dit pand niet gebouwd in opdracht van de Oranje-Nassaumijnen of een van de leidinggevenden aldaar. Duysens was arts en apotheker in Heerlen en had behoefte aan een nieuw woon-/werkhuis.

Waar het pand echter niet van andere panden van deze soort verschilt is dat het al redelijk wat decennia geleden de oorspronkelijke woonfunctie verloor en er tegenwoordig bedrijven gebruikmaken van het pand.

Vandaag de dag ligt Villa Duysens redelijk weggestopt in het centrum. Het ligt voor de hand dat het pand in het nog dorpse Heerlen van de jaren twintig een stuk prominenter plaats in het straatbeeld had dan nu.

Winkelpand Geleenstraat 7

Het pand aan de Geleenstraat 7 (op de hoek van de Geleenstraat en de Dr. Poelsstraat) in het centrum van de Nederlandse stad Heerlen is een winkelwoonhuis naar een ontwerp van architect Frits Peutz. Het in 1939 voltooide bouwwerk bevat elementen uit de nieuwe zakelijkheid en kent invloeden uit het functionalisme.

Vanaf de jaren twintig zat de wijnhandel van Alphonse Tissen op dit adres gevestigd. Vanwege de voorgenomen doorbraak van de latere Dr. Poelsstraat naar het Raadhuisplein werd de grond die in bezit was van Tissen in 1938 door de gemeente Heerlen aangekocht. In 1939 nam Tissen zijn intrek in het nieuwe, door Peutz ontworpen pand, waar hij zeker tot het eind van de jaren zestig zou blijven. Vanaf het midden van de jaren zeventig zaten er verschillende modezaken in gevestigd. De laatste sloot tussen juli 2014 en augustus 2015 zijn deuren.

Sinds 1999 geniet het gebouw bescherming als rijksmonument. Het pand is volgens de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed typerend voor het oeuvre van de architect en daarbij zijn betrokkenheid bij de stad Heerlen. Tevens

is het pand een voorbeeld in de manier waarop winkelwoonhuizen zich in de loop der tijd hebben ontwikkeld.

Walmuur

De uit breuksteen opgetrokken walmuur van Heerlen werd in 1244 aangelegd als verdedigingsmuur van de destijds aldaar bestaande militaire vesting die bekendstaat als het Landsfort Herle. De huidige omwalling bestaat uit een groot deel aan ondergrondse restanten en een kleine reconstructie bovengronds. De muur liep om de Sint-Pancratiuskerk heen en werd aan de buitenzijde omsloten door een twaalf meter brede stadsgracht, waarvan de laatste delen (op de Bongerd) rond 1899 werden gedempt. De loop van de oorspronkelijke stadswal en gracht is tegenwoordig nog in het stratenplan van het centrum van Heerlen te herkennen.

De Schelmentoren maakte integraal onderdeel uit van de verdedigingslinie.

De omwalling is de enig overgebleven in haar soort in Nederland en werd in 1985 aangemerkt als rijksmonument.

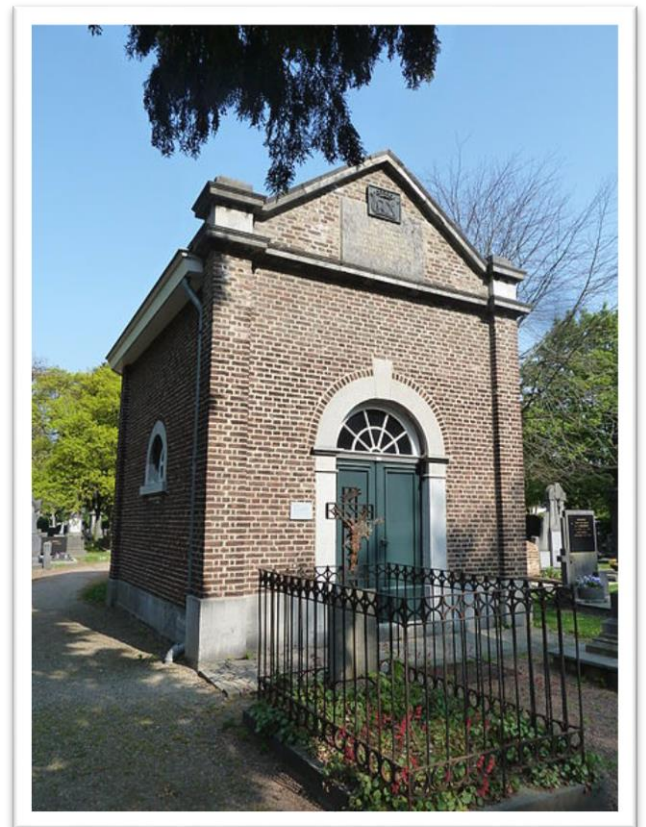
Grafkapel De Loë

De grafkapel De Loë (rechts) is een rijksmonument in de neoclassicistische stijl op de Gemeentelijke begraafplaats aan de Akerstraat in de Nederlandse gemeente Heerlen. De kapel werd in 1848 aangelegd na instemming door de gemeenteraad en in 1967 tot rijksmonument verklaard.

Het bouwwerk werd als gedachteniskapel gebouwd door baron De Loë van Terworm in 1848 nadat zijn vrouw, Antonia de Loë Mheer-van Böselager, een jaar eerder was

overleden. In de timpaan staat dan ook een tekst ter herinnering aan haar, met daarboven de wapens van de families De Loë en Van Böselager. De gemeente wilde dat de baron tweehonderd gulden betaalde en de kapel openhield voor publiek. Een deel van de prijs die betaald moest worden werd besteed aan het arme gedeelte van de Heerlense bevolking.

In de kapel bevinden zich grafstenen van zandsteen en rouwborden, die oorspronkelijk kwamen uit het in de buurt gelegen Kasteel Ter Worm.

Tekst en opmaak: Robin Rutten © 2019
Beeld: Romaine (Wikimedia Commons)